

УДК 658:005.521

Дробишева О.О., асистент
викладач кафедри економіки підприємства
Керничішин Ю.В.
Запорізька державна інженерна академія
d_ao@mail.ru

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Дробишева О.О., Керничішин Ю.В. Прогнозування розвитку промислового підприємства в сучасних умовах. В статті розглянуто сутність прогнозування та його роль у діяльності підприємства.

Дробышева А.О., Керничышин Ю.В. Прогнозирование развития промышленного предприятия в современных условиях. В статье рассмотрены сущность прогнозирования и его роль в деятельности предприятия

Drobysheva A., Kernychyshyn Y. Prediction of the development of industrial enterprises in the modern world. The paper considers the nature of forecasting and its role in the enterprise

Постановка проблеми. Рентабельна діяльність підприємств в умовах ринкової економіки значною мірою залежить від того, наскільки вірогідно їх менеджери передбачають далеку й близьку перспективу розвитку, тобто від прогнозування. Прогнозування відіграє особливу роль у забезпеченні стабільної діяльності підприємства, оскільки воно пов'язане з формуванням, розміщенням та використанням ресурсів, отриманням прибутку на вкладений капітал, визначенням альтернативних шляхів розвитку, щоб вчасно запобігти економічним ризикам. Прогнозування – це досить потужний інструмент ведення підприємницької діяльності. Необхідність прогнозування зумовлена ще й тим, що воно здійснюється безперервно в міру надходження нової інформації і дає обґрунтовані оцінки шляхів розвитку керованого об'єкта.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Визначення основ прогнозування та його теоретичну сутність розкриває велика кількість науковців. Так, важлива роль у теоретичній розробці питань прогнозування належить, зокрема, таким вченим, як І.В.Бестужев, О.В.Лозова, Г.В.Присенко, Є.І.Равікович, М.П.Лукашевич, І.І.Мигович, О.Г.Льовкіна, Ю.Ф.Кравченко та ін., більшість з яких стверджують, що це є процес із накопичення та аналізу інформації та подальшого розроблення наукових прогнозів. Основні питання теорії та практики управління, прогнозування і регулювання діяльності розвитку підприємств різних форм власності висвітлені в наукових працях такими науковцями, як С.В.Мочерний, А.М.Стельмашук, О.С.Іванілов, Г.О.Швиданенко, В.Є.Маскалюк, М.Т.Пашута, А.В.Калина, Г.М.Шведова, С.М.Чистов, В.А.Сидун, Ю.В.Пономарева, Т.О.Стеценко, О.П.Тищенко. Однак,

як показує практика, у швидкозмінних ринкових ситуаціях процесу прогнозування не достатньо приділяється увага з боку менеджерів підприємств, що негативно відображається на кінцевих результатах їх діяльності.

Мета статті. Розглянути сутність прогнозування та його роль у діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. На відміну від планування, прогнозування переважно спрямоване в майбутнє і, будучи складовою планування, суттєво відрізняється від останнього. Прогнозування - це система наукових досліджень кількісного та якісного характеру, спрямованих на з'ясування тенденцій розвитку об'єкта і пошук оптимальних шляхів досягнення цілей цього розвитку. Прогноз (від грецьк. - prognosis - передбачення) - це імовірнісне судження щодо стану будь-якого об'єкта або явища в майбутньому відносно високим ступенем достовірності, зроблене на спеціальних наукових дослідженнях. Прогнозування застосовується на попередньому (передплановому) етапі розроблення та сприяє виробленню концепції економічного розвитку об'єкту або явища на плановий період. Воно відіграє певну роль і на етапі реалізації плану, при оцінюванні досягнутих результатів пошуку можливостей та напрямів додаткових управлінських впливів, призначених для ліквідації відхилень від окресленої планом траєкторії розвитку [2, с.160].

Як стверджують автори М.Т. Пашута та А.В. Калина, прогноз - це пошук реалістичного й економічно виправданого рішення. Прогнозування виявляє процеси, які слід урахувувати в майбутньому періоді, і дозволяє обґрунтувати заходи щодо активного впливу на них. Необхідність прогнозування спричиняється тим, що майбутнє не визначене й ефект багатьох рішень, які приймаються зараз, протягом певного часу не відчувається. Тому точне передбачення майбутнього підвищує ефективність процесу прийняття рішень [4, с.6].

Прогнозування, планування отримання прибутку підприємствами необхідне для складання перспективних і поточних фінансових планів [3, с.276].

На думку О.С. Іванілова, прогноз (з грец. prognosis - передбачення, пророцтво) – це науково обґрунтована гіпотеза щодо ймовірного майбутнього стану економічної системи та економічних об'єктів і показників, що характеризують цей стан. Розробку, складання прогнозів називають прогнозуванням [1, с.480]. Прогнозування широко застосовується на попередніх стадіях розробки планів і програм як інструмент наукового передбачення, варіантного аналізу, отримання додаткової інформації щодо вироблення рішень.

В умовах ринку велике значення має передплановий аналіз можливих варіантів розвитку, дій у майбутньому, зовнішніх і внутрішніх чинників. Така робота називається прогнозуванням.

За думкою В.А. Сидун, прогнозування є елементом внутрішньофірмового планування. Прогнозування передбачає вивчення перспектив окремих галузей національної економіки і цілих регіонів. Саме на цій основі найбільші компанії

формулюють загальну мету розвитку компанії в цілому й окремих її підрозділів. Як елемент внутрішньофірмового планування прогнозування безпосередньо пов'язане з маркетингом і набирає форми ринкової стратегії фірми [5, с.203].

Прогнозування дозволяє менеджерам підприємств не тільки передбачати далеку та близьку перспективи свого розвитку, а й запропонувати альтернативні шляхи та строки виконання своїх комплексних програм. Комплексна програма - це система взаємозв'язаних між собою за змістом, строком, ресурсами та місцем проведення заходів, дій, які скеровані на досягнення єдиної мети, вирішення загальної проблеми. У комплексній програмі наведені її цілі, шляхи і способи вирішення програмної проблеми [1, с.481].

Прогнози застосовуються як плани-орієнтири. У ринковій економіці поширене прогнозування попиту, ринкової кон'юнктури.

Прогнозування попиту - передбачення майбутнього попиту на товари і послуги з метою кращого обґрунтування відповідних виробничих планів. Воно поділяється на короткострокове (кон'юнктурне), середньострокове та довгострокове.

Прогнозування ринкової кон'юнктури - передбачення економічної ситуації, яка може скластися на ринку в майбутньому. Вона характеризується рухом цін, відсоткових ставок, валютного курсу, заробітної плати, дивідендів, а також динамікою виробництва та споживання [1, с.481].

Прогноз описує сферу і можливості, в рамках яких можуть бути сформульовані реальні завдання та цілі, встановлює проблеми, які мають стати об'єктом розробки в плані. Розробка прогнозу і формування портфеля замовлень в умовах ринку - взаємозв'язані стадії в рамках загального планування в межах підприємства, які мають специфіку. Розбіжності між ними полягають у тому, що сформований портфель замовлень відображає та втілює вже прийняте рішення, а прогноз - це пошук потенційного, реалістичного, економічно правильного рішення. Сформований портфель замовлень на підприємстві сприймається як результат усіх видів та етапів роботи, він повинен бути якісно однорідним і спрямованим на досягнення вибраної мети. Прогноз розкриває можливість різних варіантів розвитку, аналізує та обґрунтовує їх. У прогнозі можна розглянути різноманітні принципи економічної політики і поєднання об'єктивних та суб'єктивних, економічних і неекономічних факторів. Він не встановлює якихось конкретних завдань плану, але містить матеріал, який потрібен для їхнього розробки. Економічні прогнози можуть бути короткостроковими (до 3-х років), середньостроковими (5-7 років), довгостроковими (понад 10 років). При цьому організація діяльності щодо прогнозування вимагає забезпечення необхідних зустрічних потоків інформації [1, с.481].

Існує два основних методологічних підходи до прогнозування. Перший - генетичний (його ще називають дескриптивним). Його сутність полягає в тому, що оцінювання проводиться на основі встановлених дослідженнями причинно-наслідкових взаємозв'язків між явищами.

Генетичний підхід припускає, що можуть бути сформульовані будь-які правдоподібні, науково обґрунтовані кількісні та якісні, загальнонаукові та часткові гіпотези відносно факторів і умов майбутнього розвитку, включаючи гіпотези визначення економічної політики й інших форм активного свідомого впливу на виробничі та економічні процеси. Інший підхід - нормативний, цільовий. Він ґрунтується на визначенні результатів, які повинні бути досягнуті в майбутньому. Якщо при першому підході взаємозв'язок і послідовність явищ розглядається в напрямку від сучасного до майбутнього, то в другому - від майбутнього до сучасного. Від майбутнього до сучасного розгортається і досліджується ланцюг подій, які можуть відбутися, і заходи, які необхідно вжити, щоб досягти нормативно заданого результату в перспективі. Нормативно-цільовий підхід має цілу низку загальних рис з генетичним підходом.

Розробка прогнозів для підприємства припускає використання різних конкретних методів: метод експертних оцінок, методи логічного моделювання, методи математичного моделювання, нормативний метод. Як правило, при економічному прогнозуванні має місце комбінування методів.

Дослідження методології прогнозування - одне з найактуальніших завдань економічної науки, а практична розробка прогнозів - один з найважливіших напрямів удосконалення внутрішньофірмового планування.

Основною формою організації прогнозування в Україні є дослідницька робота наукових інститутів системи АН України, міністерств та відомств відповідно до їх профілю.

Загальні принципи економічного прогнозування відповідають ринковій структурі виробництва. Аналіз можливостей економічного розвитку країни з ринковою економікою визначається з оцінки наявності первинних ресурсів виробництва. Оцінка обмежень зростання ґрунтується на розрахунку суспільного попиту, зокрема, платоспроможного попиту населення. Для економічного планування в країнах з ринковою економікою використовується економетрія, економіко-математичні методи і моделювання.

Таким чином, мета прогнозування на підприємстві - найточніше передбачати далеку й близьку перспективи свого розвитку, щоб запобігти економічним ризикам і вибору правильного курсу розвитку.

Ознаками проведеного прогнозування є особливості, за якими можна визначити подальший економічний розвиток підприємства в умовах ринку.

Основні принципи прогнозування, на яких ґрунтуються програми підприємств України - всебічне вивчення поточних і передбачених суспільних потреб, підвищення наукової обґрунтованості планів шляхом поліпшення їх збалансованості, більш поглибленого опрацювання соціально-економічних проблем, проблем науково-технічного прогресу та питань міжгалузевого характеру, підвищення ролі довгострокового планування.

Основне завдання прогнозів - продемонструвати керівництву підприємства ряд можливостей, які могли б допомогти йому усвідомити значення і наслідки рішень, що приймаються, зважити фінансовий ризик, який пов'язаний з інвестиціями, прослідкувати за розвитком економічних,

політичних і соціальних умов. Найважливішими видами прогнозів, які розробляються в умовах ринку, є прогноз збуту або комерційний прогноз і прогноз технічного розвитку. Прогноз збуту відіграє ключову роль у внутрішньофірмовому плануванні. Витрати на господарську діяльність і капіталовкладення, так само, як і різні напрями ділової політики, встановлюються з метою максимізації прибутку від очікуваного збуту.

На базі комерційного прогнозування вирішуються такі основні завдання:

- а) визначення необхідності нарощування виробничих потужностей підприємства і оцінка темпів розширення виробництва;
- б) формування планів випуску продукції протягом значного періоду часу з урахуванням наявних виробничо-технічних можливостей, а також планування випуску продукції в перехідний період;
- в) створення оперативних планів-графіків, які регламентують випуск продукції при існуючих виробничо-технічних можливостях.

Прогноз, який орієнтовано на вирішення будь-якого з цих завдань, повинен задовольняти одній умові - тривалість інтервалу часу, на який розповсюджується прогноз, слід обирати таким чином, щоб після отримання прогностичних оцінок вистачило б часу на прийняття управлінського рішення і його ефективну реалізацію.

Предметом економічного прогнозування є прогностика. Це галузь знань, яка містить методи складання та визначення прогнозу.

Методи прогнозу класифікуються за різними критеріями. Найчастіше застосовуються різні кількісні та якісні методи. З метою прогнозування використовується також інтерв'ю з фахівцями і творчі методи генерації ідей [1, с.482].

Як стверджує Г.О. Швиданенко економічне прогнозування охоплює три основні сфери Це: динаміка ресурсів - природних, демографічних, національного багатства, розвиток науково-технічного прогресу; загальноекономічна динаміка - темпи і фактори зросту структурні зрушення, розвиток окремих галузей; суспільні потреби - особисті, виробничі, загальнодержавна типова послідовність дій при прогнозуванні передбачає: постановку завдання прогнозу; аналіз об'єкта прогнозування; вибір методу прогнозування; розроблення прогнозу; аналіз результатів, одержаних при розробленні прогнозу [2, с.160].

Висновки. Прогнозування дозволяє не тільки передбачити напрямки розвитку, але й краще зрозуміти, які цілі необхідно встановити і яких наслідків можна очікувати від різних дій, воно допомагає обрати способи оптимального розподілу ресурсів, необхідних для досягнення поставлених цілей. Одним з найважливіших завдань прогнозування є передбачення так званих граничних величин процесів розвитку, виявлення, наприклад, строків великих зрушень, що знаменують якісні зміни досліджуваних процесів.

Ефективне функціонування підприємства в сучасних умовах неможливе без використання в управлінні методів прогнозування. Саме прогнозування є ефективним інструментом при прийнятті обґрунтованих управлінських рішень, дає імовірнісне припущення про можливий стан підприємства в майбутньому.

Наявність прогнозу дає змогу уникнути помилкових рішень, запобігти небажаним подіям. Отже прогнозування є одним із засобів розробки стратегії управління підприємством.

Список літератури:

15. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. С. Іванілов - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 728 с.
16. Економіка підприємства: підручник / Швиданенко Г. О., Васильков В. Г., Гончарова Н. П. [та ін.] ; за заг. ред. Г. О. Швиданенко. - К.: КНЕУ, 2009. - 598 [2] с.
17. Планування діяльності підприємства: Навч. посіб. / За заг. ред. В.Є.Москалюка. — К.: КНЕУ, 2005. — 384 с.
18. Пашута М. Т., Калина А. В. Прогнозування та макроекономічне планування: Навч. посібник. - К.: МАУП, 1998. - 192 с.
19. Сидун В.А., Пономарева Ю.В. Экономика предприятия. Учебное пособие, Харьков: ХДУХТ, 2006. - 261 с.

Ключові слова: прогнозування, розвиток, передбачення, стратегія, фінансування, структура, дисконтування, планування, матриця, результат.

Ключевые слова: прогнозирование, развитие, предсказания, стратегия, финансирование, структура, дисконтирование, планирование, матрица, результат

Key words: prediction, development, foresight, strategy, financing, structure, discounting, planning matrix, the result

Надійшла до редакції 08.03.2013 р.